

Marcel Proust
Iskanje izgubljenega časa VI.
UBEŽNICA

prevedla Radojka Vrančič

Izdaja temelji na tisti, ki je na Slovenskem izšla leta 1996. Pri redakciji besedila smo vnesli nekatere besedilne in pravopisne popravke ter odpravili posamezne skladenjske posebnosti.

»Gospodična Albertine je odšla!« O, koliko dlje od psihologije same seže v psihologiji trpljenje! Ko sem se pravkar analiziral, sem verjel, da je taka ločitev, ne da bi se prej še enkrat videla, prav tisto, kar si želim, in ko sem klavrnost užitkov, ki mi jih daje Albertine, primerjal z razkošjem željâ, ki jih zaradi nje ne morem uresničiti (in ki so zaradi gotovosti, da biva Albertine pod mojo streho, gotovosti, ki je bila nekaj takega kot pritisk mojega notranjega ozračja, lahko zavzele prvenstveno mesto v mojem srcu, potem pa ob novici, da je Albertine odšla, s temi užitki sploh niso mogle več tekmovati, saj so se pri priči razblinile), sem se zazdel samemu sebi kar bister in sem si rekel, da je nočem več videli in da je ne ljubim več. Zdaj pa me je ob besedah »Gospodična Albertine je odšla« srce tako zbolelo, da sem začutil, kako se bolečini ne bom mogel več upirati in bo treba pri priči kaj storiti, da bo prenehala; ker sem sam s seboj ravnal tako nežno kot moja mati z umirajočo babico, sem si prigovarjal z enako dobrohotnostjo kot nekdo, ki noče pustiti, da bi ljubljeno bitje trpelo: »Samo še sekundo potrpi, pa ti bomo našli zdravilo, kar miren bodi, saj te ne bomo pustili takole trpeti.« Malo prej, dokler še nisem pozvonil, se mi je zdelo, da mi je čisto vseeno, ali Albertine odide ali ne, in da si tega celo želim, ker pa sem nejasno slutil, da se mi je tako zdelo samo zato, ker sem mislil, da to sploh ni mogoče, je moj samoohranitveni nagon prva blažila

za to živo rano iskal prav v tej smeri: »Vse to sploh nič ne pomeni, ker bom takoj kaj ukrenil, da se bo vrnila. Premislil bom, kaj bi storil, ampak vsekakor bo zvečer spet tu. Torej nima smisla, da bi se trapil.« »Vse to sploh nič ne pomeni«, tega nisem rekel le samemu sebi, ampak sem se s tem, da Françoise nisem pokazal, kako trpim, potrudil, da bi tak vtis dobila tudi ona, saj moja ljubezen niti v trenutku najhujšega trpljenja ni pozabila, kako pomembno ji je, da bi se zdela srečna, da bi se zdela obojestranska zlasti Françoise, ki Albertine ni marala in ki je zmeraj dvo-mila o njeni iskrenosti.

Da, še pravkar, tik preden je prišla Françoise, sem verjel, da Albertine ne ljubim več, in sem kot natančen analitik verjel, da nisem ničesar prezrl; verjel sem, da poznam svoje srce prav do dna. Ampak naj bo naš razum še tako jasnoviden, vendarle ne more zaznati sestavnih prvin tega, kar nam polni srce, prvin, ki ostajajo neslutene, dokler se ne zgodi kaj takega, kar jih osami in jim pomaga, da iz hlapljivega stanja, v kakršnem se navadno nahajajo, začno polagoma prehajati v neko trdnejše. Motil sem se, ko sem verjel, da jasno vidim, kaj je v mojem srcu. To spoznanje, tako trdo, bleščeče in čudno kot kakšna kristalizirana sol, to spoznanje, ki mi ga ne bi dale niti najtanjše zaznave duha, pa mi je pravkar prinesla nenadna reakcija bolečine. Tako vajen sem bil že tega, da imam Albertine pri sebi, zdaj pa sem nenadoma zagledal neko novo obličje Navade. Dotlej sem jo imel predvsem za uničevalno moč, ki odpravlja izvirnost zaznav in celo njih zavestno sprejemanje, zdaj pa sem jo videl kot

strah zbujajoče božanstvo, ki je tako priklenjeno na nas, katerega brezpomembni obraz se nam je zajedel v srce tako globoko, da nam takrat, ko se to boštvo, ki ga skoraj več ne razločimo, odtrga, odvrne od nas, prizadene hujše trpljenje kot katerokoli drugo in je tedaj tako okrutno kot smrt.

Če sem hotel preudariti, s kakšnimi sredstvi bi jo spravil nazaj, je bilo najbolj nujno, da preberem njeno pismo. Čutil sem, da ta sredstva imam, saj se nam zato, ker je prihodnost nekaj, kar obstoji šele v naših mislih, zmeraj zdi, da jo lahko še spremenimo, če *in extremis** s svojo voljo posežemo v dogajanje. Obenem pa sem se spomnil, da sem videl, kako so vplivale nanjo še vse drugačne sile, proti katerim ne bi mogel nič, tudi če bi mi bilo dano več časa. Kaj pomaga, da ura še ni odbila, če pa nimamo nobene moči nad tem, kar se bo zgodilo? Ko je bila Albertine še pri meni, sem bil trdno odločen, da bom o najini ločitvi odločal jaz. Potem pa je odšla. Odprl sem njeno pismo. Sestavljeno je bilo takole:

»Odpustite mi, prijatelj, da si vam teh nekaj besed nisem upala povedati ustno, ampak tako strahopetna sem, tako sem se vas zmeraj bala, da se k temu nisem mogla pripraviti niti s silo. Morala bi vam torej povedati tole: Sožitje med nama je postalo nemogoče, sicer pa ste morali po svojem sinočnjem nastopu že sami uvideti, da se je v najinih odnosih nekaj spremenilo. Kar se je dalo prejšnjo noč še poravnati, bi čez nekaj

* V zadnjih trenutkih. (Vse opombe so prevajalkine.)

dni postalo nepopravljivo. Ker sva že imela srečo, da sva se lahko spravila, bo torej bolje, da se razideva zdaj kot dobra prijatelja; zato, ljubi moj, vam pošiljam to pisemce in vas prosim, bodite tako dobri in odпустite mi, če sem vas malo užalostila, in pomislite, kako neskončno žalostna bom jaz. Preljubi moj, nočem postati vaša sovražnica, saj mi bo že dovolj hudo, ko boste postali malo po malem, in sicer prav kmalu, do mene ravnodušni; ker je moja odločitev nepreklicna, bom Françoise prosila za svoje kovčke, še preden ji bom izročila tole pismo za vas. Zbogom, najboljše, kar je v meni, ostaja z vami. Albertine.«

Vse to ne pomeni nič, sem si rekel, celo bolje je, kot sem si mislil, saj sploh ne misli zares vsega tega, kar mi je očitno napisala samo zato, da bi storila kaj odločilnega in da bi me prestrašila. Zdaj je treba preudariti o najnujnejšem, to je, kaj storiti, da bo Albertine zvečer spet tu. Žalostno je pomisliti, da so Bontempsovi pokvarjeni ljudje, ki uporabljajo nečakinjo za to, da bi izsilili od mene kaj denarja. Ampak kaj mi mar? Tudi če bi moral zato, da bo Albertine zvečer spet tu, dati gospe Bontempsovi polovico svojega imetja, bi nama z Albertine ostalo še dovolj za prijetno življenje. Hkrati sem preudarjal, ali bom imel dovolj časa, da bi šel še dopoldne naročit jahto in rolls-royce, ki si ju je želela, in se nisem zdaj, ko so izginili vsi pomisleki, niti spomnil, da se mi je tako darilo prej zdelo nespametno. Celo če privolitev gospe Bontempsove ne bi zadoščala, če Albertine tete ne bi hotela ubogati in če bi se vrnila le pod pogojem,

da bo odslej popolnoma neodvisna – no, pa naj bo! Pustil ji bom svobodo, tudi če mi bo še tako bridko; ven bo lahko hodila sama, kot bo hotela; znati moraš privoliti v žrtve, pa naj bodo še tako bridke, v žrtve za stvar, do katere ti je največ, to pa je kljub mojim davišnjim doslednim, a nesmiselnim umovanjem bilo le eno: da bi Albertine živela tu pri meni. Ali pa sploh lahko rečem, da bi me resnično bolelo, če bi ji pustil to svobodo? Če bi rekel, bi se zlagal. Že dostikrat sem čutil, da je moje trpljenje ob tem, če ji puščam svobodo, da počne kaj slabega daleč od mene, morda vendarle manjše od tiste posebne žalosti, ki me je včasih obšla ob slutnji, da ji je tu pri meni z menoj dolgčas. Seveda bi me v trenutku, ko bi mi rekla, da bi rada kam odšla, grozno bolelo, če bi ji to dovolil in si zraven mislil, da se morda tam pripravljajo kakšne orgije. Če pa bi ji rekel: »Odpeljite se z najino jahto ali z vlakom, odpotujte za mesec dni v deželo, ki je ne poznam, da sploh ne bom vedel, kaj tam počnete,« – ta misel mi je bila dostikrat všeč, ker se mi je zdelo, da bo daleč od mene ob primerjanju dala prednost meni in bo ob vrnitvi spet srečna. Sicer pa si prav gotovo to želi tudi sama; saj sploh ne zahteva vse tiste svobode, ki se mi jo bo sčasoma zlahka posrečilo omejiti na ta način, da bom Albertine vsak dan ponudil kakšno novo razvedrilo. Ne, Albertine je hotela le to, da z njo ne bi bil več neznosen, in zlasti – kot nekoč Odette od Swanna – da bi se že odločil za poroko. Ko bo z menoj poročena, ji ne bo več do neodvisnosti; ostala bova skupaj doma in bova tako srečna! Seveda je to pomenilo, da se moram odpovedati

Benetkam. Ampak kako ti mesta, po katerih si najbolj hrepenel – in še dosti bolj kot mesta, bolj kot Benetke, na primer vojvodinja Guermantska ali gledališče – kako ti vse to zbledi, kako brezpomembno, mrtvo ti poslame, kadar si tako boleče privezan k nekemu drugemu srcu, da se od njega ne moreš odtrgati! Sicer pa ima Albertine, kar zadeva poroko, popolnoma prav. Saj se je celo mamici vse to zavlačevanje zdelo smešno. Že zdavnaj bi se moral z njo poročiti; to bom moral storiti, to je bil razlog za pismo, v katerem niti ene besede ni mislila resno; in samo zato, da bi se ji to posrečilo, se je za nekaj ur odrekla temu, kar si najbrž želi enako močno kot jaz: da bi se vrnila k meni. Da, to je hotela, to je bil namen njenega dejanja – mi je govoril moj usmiljeni razum; slutil pa sem, da se je moj razum v tem, ko mi je to govoril, ravnal vselej po isti domnevi, ki jo je sprejel že prav na začetku. Vendar sem prav dobro čutil, da se je brez prestanka potrjevala druga domneva. Ta druga domneva si seveda ne bi nikoli drznila izrecno trditi, da bi mogla biti Albertine povezana z gospodično Vinteuilovo in njeno prijateljico. In vendar se je takrat, ko smo se bližali incarvilski postaji in me je vsega preplavila tista strašna novica, potrdila prav ta druga domneva. Če je držala ta, pa si pozneje nikakor ni bilo mogoče zamisliti, da bi me Albertine zapustila sama od sebe, na ta način, ne da bi me opozorila in mi dala čas, da bi ji to preprečil. Če se mi je po novem velikem preobratu, v katerega me je potisnilo življenje, zdaj vsilila resničnost, ki je bila tako nova kot tiste, pred katere nas postavijo raziskave kakšne-

ga fizika, izsledki kakšnega preiskovalnega sodnika ali odkritja kakšnega zgodovinarja o ozadju nekega zločina ali neke revolucije, pa je ta resničnost vendarle presegala bleda predvidevanja moje druge domneve, čeprav jih je hkrati izpolnjevala. Ta druga domneva ni bila razumska in panični strah, ki me je zgrabil tistega večera, ko me Albertine ni poljubila, ali tisto noč, ko sem slišal ropot okna, ta strah ni bil razumsko utemeljen. Ampak čeprav razum ni najnatančnejše, najmogočnejše in najprimernejše orodje za ugotavljanje resnice – kot je že doslej nakazal marsikakšen pripetljaj in kot se bo še jasneje pokazalo v nadaljevanju – je to samo razlog več, da je treba začeti pri razumu in ne pri podzavestni intuiciji ali pri nekakšni slepi veri v slutnje. Saj nam življenje postopoma, s primerom za primerom omogoča opaziti, da nam tistega, kar je za naše srce ali za našega duha najpomembnejše, ne pove umovanje, ampak izvemo to od čisto drugih sil. In ker se razum zaveda njihove premoči, sam s premislekom odstopi in privoli v to, da jim bo sodelavec in služabnik. To je izkustvena vera. Zdelo se mi je, da sem tudi nepredvideno nesrečo, s katero sem se zdaj spopadal, že poznal (tako kot Albertinino prijateljstvo s tistima lezbijkama), ker mi jo je napovedalo toliko znamenj, po katerih sem (kljub nasprotnim trditvam mojega razuma, ki so imele oporo v samih Albertininih izjavah) razločno videl, kako je naveličana in kako zoprno ji je takole suženjsko življenje; kolikokrat se mi je zazdelo, da so ta znamenja kot z nevidnim črnilom zapisana zadaj za Albertininih pohlevnimi, žalostnimi očmi, za njenimi

lici, ki jih je kdaj pa kdaj razžarila nerazložljiva rdečica, ali pa v ropotu nanagloma odprtega okna! Najbrž si teh znamenj nisem upal do konca razložiti, najbrž si nisem upal jasno izraziti predstave o njenem nena-
dnem odhodu. V duši, ki ji je Albertinina navzočnost dajala ravnovesje, se mi je porajala le misel na tak odhod, ki bi ga pripravil jaz sam nekega nedoločene-
ga dne, se pravi v nekem neobstoječem času; torej sem se samo slepil, da mislim na nekakšen odhod, tako kot si ljudje ob misli na smrt, dokler so še zdravi, domišljajo, da jih smrti ni strah, v resnici pa le vnašajo neko čisto negativno predstavo v dobro zdravstveno stanje, ki pa se bo ob bližanju smrti seveda poslabšalo. Pa tudi če bi mi predstava o Albertininem odhodu, za katerega bi se odločila sama, prišla na misel kar se le da jasno, kar se le da razločno, ne bi niti zaslutil, kakšna izvirna, grozna, neznana stvar, kakšna popolnoma nova bridkost bo ta odhod zame, se pravi v resnici. Če bi bil ta odhod predvidel, bi lahko brez prestanka mislil nanj leta in leta, pa vsa ta dolga vrsta misli le ne bi imela ne po silovitosti ne po podobnosti najmanjše zveze z nepredstavljamim peklom, katerega zastor mi je odgrnila Françoise, ko mi je rekla: »Gospodična Albertine je odšla.« Če si hoče domišljija predstavljati kakšno neznano stanje, si izposodi že znane prvine in si ga prav zato sploh ne predstavlja. Občutljivost, celo najbolj telesna občutljivost, pa sprejme vase izvirni in za dolgo neizbrisni podpis novega dogodka, ki se zariše vanjo kot brazda strele. In komaj sem si upal priznati, da si odhoda, tudi če bi ga predvidel, morda ne bi znal predstavljati

v vsej strahoti, in da ga – tudi če bi mi ga Albertine napovedala in bi ji jaz grozil in jo rotil – morda ne bi mogel preprečiti. Kako daleč mi je bilo zdaj hrepene-nje po Benetkah! Tako daleč kot nekdam v Combrayu hrepenenje po tem, da bi spoznal gospo de Guermantes, kadar se je tam bližala tista ura, ko mi ni bilo do ničesar razen do tega, da bi prišla mamica k meni v spalnico. Ob klicu te nove stiske so se spet oglasile vse bridkosti, kar sem jih izkusil od otroštva naprej, prihitele so in jo okrepile, se z njo spojile v enotno gmoto, ki me je dušila.

Seveda, ta telesni sunek v srce, ki ga zada taka lo-čitev in ki zaradi tiste strašne zmožnosti pomnjenja, ki jo ima telo, bolečino spreminja v nekaj, kar je so-časno vsem obdobjem našega življenja, v katerih smo trpeli, seveda, ta – sunek v srce, na katerega morda nekoliko računa (ker je človeku bolečina bližnjega tako malo mar) ženska, ki bi rada vzbudila kar naj-silovitejše obžalovanje, bodisi da hoče z nakazanim lažnim odhodom samo doseči boljše pogoje, bodisi da res odhaja za vedno – za vedno! – in hoče udariti, da bi se maščevala ali da bi bila še naprej ljubljena, ali da bi (zaradi kakovosti spomina, ki ga bo pusti-la za seboj) nasilno raztrgala mrežo naveličanosti in brezbriznosti, katere spletanje je čutila – seveda je ta sunek v srce nekaj, čemur si se nameraval ogniti, saj si sklenil, da se bosta ločila zlepa. Ampak neskončno redko se ljudje ločujejo zlepa, saj če bi bilo skupno življenje lepo, se ne bi ločevali. Ženska, ki se ji kažeš najbolj brezbriznega, pa vendarle nejasno slutiti, da si, čeprav si se je naveličal, zaradi prav te navajenosti

čedalje bolj navezan nanjo, in si misli, da je ena bistvenih prvin lepe ločitve ta, da drugemu odhod napoveš. Boji pa se, da bi ga z napovedjo preprečila. Vsaka ženska čuti, da kolikor večja je njena moč nad moškim, toliko manj ima izbire: oditi ne more drugače, kot da pobegne. Ubežnica zato, ker je kraljica, tako je to. Seveda je velikanski razmik med naveličanostjo, ki ti jo je vzbujala le hip poprej, in divjo potrebo, da bi jo zato, ker je pač odšla, dobil spet nazaj. Ampak za to je poleg tistih razlogov, ki smo jih v tem delu že in ki jih bomo še navedli, tudi veliko drugih. Predvsem pride do odhoda dostikrat prav v tistem trenutku, ko je ravnodušnost – resnična ali namišljena ravnodušnost – največja, torej na skrajni točki, ki jo doseže nihalo. Ženska si pravi »Ne, tako ne gre več« prav zato, ker moški govori ali premišljuje samo o tem, da jo bo zapustil; zapusti ga torej ona. Ko se tedaj nihalo vrne na drugo skrajno točko, je razmik največji. V sekundi se vrne na prvo točko; in povejmo še enkrat: saj je to, brez ozira na vse razloge, ki smo jih navedli, tako naravno! Srce utripa; sicer pa ženska, ki je odšla, ni več ista kot ta, ki je bila tu. Njeno življenje tu poleg tebe, to preveč znano življenje, si bo nenadoma pripojilo druga življenja, s katerimi se bo neizogibno pomešalo, in mogoče te je zapustila prav zato, da bi se z njimi pomešalo. Tako da to novo bogato življenje ženske, ki je odšla, deluje za nazaj na žensko, ki je živela pri tebi in ki je odhod mogoče že naklepala. Tistemu nizu psiholoških dejstev, ki si jih lahko ugotovil s sklepanjem in ki so bila sestavni del njenega življenja s teboj, del tvoje

že preveč očitne naveličanosti in tudi del tvoje ljubosumnosti (prav ta dejstva so kriva, da moškega, ki ga je zapustilo že več žensk, skoraj vse zapuščajo na enak način, zaradi njegovega značaja in zmeraj enakih reakcij, ki jih je moč izračunati: vsakdo ima svoj posebni način, kako bo izdan, kot ima svoj posebni način, kako stakne nahod), temu nizu, ki zate ni bil preveč skrivnosten, je brez dvoma ustrezal niz drugih dejstev, ki pa so ti ostala neznana. Tvoja ljuba je najbrž že nekaj časa bila po slih v pisnih ali ustnih stikih z nekim moškim ali z neko žensko, čakala je na določeno znamenje, ki si ji ga morda nevede dal ti sam, ko si ji rekel: »Včeraj me je obiskal gospod X...,« če se je namreč ona domenila z gospodom X..., da me bo obiskal dan pred tem, ko naj bi odšla k njemu. Koliko možnih domnev! Ampak samo možnih. Tako dobro sem si znal zamišljati resnico – ampak samo v območju možnega – da sem nekoč, ko sem po pomoti odprl pismo za eno mojih ljubic, napisano v vnaprej dogovorjenem jeziku, pismo, ki se je glasilo: »Čakam še zmerom znamenje za obisk pri markizu de Saint-Loupu, sporočite jutri po telefonu,« videl v njem nekakšen načrt za pobeg; ime markiza de Saint-Loupa je moralo seveda pomeniti nekaj drugega, saj moja ljubica Saint-Loupa ni poznala, slišala pa me je o njem govoriti, sicer pa je bil tudi podpis nekakšen vzdevek, brez zveze s kakršnimkoli jezikom. No, pismo pa sploh ni bilo namenjeno moji ljubici, temveč neki osebi v naši hiši, ki se je pisala drugače, le da primka niso prebrali pravilno. Pismo ni bilo v vnaprej domenjenih izrazih, pač pa v slabi francoščini, ker ga

je napisala neka Američanka, ki je bila res Saint-Loupova prijateljica, kot mi je ta sam povedal. In ker je ta Američanka nekatere črke oblikovala na nenavaden način, je bil popolnoma resnični, vendar tuji priimek videti kot nekakšen vzdevek. Tistega dne sem se v svojem sumničanju torej res zmotil, da se huje ne bi mogel. Ampak umsko ogrodje, ki mi je povežalo vsa ta popolnoma neresnična dejstva, je samo bilo tako pravilna, tako neomajna oblika resnice, da se je tri mesece pozneje, ko me je ljubica (ki je prej nameravala preživeti vse življenje z menoj) vendarle zapustila, vse zgodilo na popolnoma enak način, kot sem si to domišljjal prejšnjikrat. Prišlo je pismo z enakimi posebnostmi, kakršne sem zmotno pripisoval prvemu, ampak to pot je pismo res pomenilo znamenje, itd.

To je bila največja nesreča vsega mojega življenja. Kljub temu pa je bila morda še večja od trpljenja, ki me je zadelo, moja radovednost, da bi spoznal vzroke te nesreče: koga je Albertine poželela in h komu je odšla. Ampak viri takih velikih dogodkov so kot izvirni veliki rek: ne najdemo jih, pa če še toliko blodimo po zemeljski površini. Je Albertine že dolgo naklepala pobeg? Nisem še povedal (ker sem takrat videl v tem samo spakovanje in slabo voljo, tisto, čemur smo pri Françoise rekli, da »kuha mulo«), da se je že od dne, ko me je nehala poljubljati, držala kot na pogrebu, vsa togo vzravnana, se gibala počasi, govorila tudi najpreprostejše stvari z žalostnim glasom in se ni nikoli več nasmehnila. Ne morem reči, da bi kakršnokoli dejstvo pričalo o kakršnemkoli skrivnem sporazumevanju z zunanjim svetom. No, Françoise mi je

potem povedala, da takrat, ko je dva dni pred njenim odhodom prišla v njeno sobo, tam ni bilo nikogar, zastori pa so bili zagrneni, vendar je po hrupu in po tem, kako je dišal zrak, spoznala, da je okno odprto. In res je Albertine našla na balkonu. Vendar res ne vidim, s kom bi mogla imeti od tam stike, zagrnjene zastore pred odprtim oknom pa si je mogoče razložiti s tem, da je vedela, kako se bojim prepriha, in čeprav me zastori ne bi kaj dosti obvarovali pred njim, bi pa Françoise preprečili videti že s hodnika, da so oknice tako zgodaj odprte. Ne, ničesar ne vidim, razen morda neko malenkost, ki pa dokazuje samo to, da je že sinoči vedela, da bo odšla. Prejšnji večer je namreč, ne da bi jaz opazil, vzela iz moje sobe velike količine ovojnega platna in papirja, ki sta bila tam shranjena, in je potem vso noč zavijala svoje neštete domače obleke in jutranje halje, da je zjutraj lahko takoj odšla. To je edino dejstvo in to je bilo vse. Temu, da mi je tistega večera skoraj na silo vrnila tisoč frankov, ki mi jih je bila dolžna, ne morem pripisati kaj dosti pomena, to namreč ni bilo nič posebnega, zakaj v denarnih zadevah je bila skrajno tankovestna.

Da, ovojni papir je vzela sinoči, ampak da bo odšla, tega pa ni vedela šele od sinoči! Saj ni odšla zato, ker je bila žalostna, pač pa je bila videti žalostna zato, ker se je odločila, da bo odšla, da se bo odpovedala življenju, o katerem je nekoč sanjala. Žalostna in z menoj skoraj slovesno hladna, taka je bila, če izvzamem tisti zadnji večer, ko je najprej ostala pri meni dlje, kot je želela – temu sem se začudil, saj je navadno sama hotela ostati kar se le da dolgo – potem pa

mi je od vrat rekla: »Zbogom, ljubi moj, zbogom, ljubi moj.« Ampak takrat mi to ni vzbudilo pozornosti. Françoise mi je povedala, da je bila naslednje jutro, ko ji je rekla, da odhaja (sicer si je to mogoče razlagati tudi z utrujenostjo, saj se sploh ni slekla in je celo noč pospravljala in zavijala svoje stvari, razen tistih, za katere je morala prositi Françoise, ker niso bile v njeni sobi ali njeni umivalnici), toliko bolj žalostna, toliko bolj vzravnana, še toliko bolj krčevito napeta kot prejšnje dni, da je Françoise tedaj, ko ji je rekla: »Zbogom, Françoise,« pomislila, da se bo zgrudila. Ko izveš kaj takega, se ti zjasni, da je ženska, ki ti je bila v zadnjem času toliko manj vseč kot vse tiste, ki jih brez težav srečuješ na najnavadnejšem sprehodu, ženska, ki si ji zameril, da ji moraš žrtvovati vse druge, prav ženska, ki jo imaš tisočkrat rajši od vseh drugih. Zdaj namreč ne gre več za izbiro med določenim užitkom – ki ga je navada, morda pa tudi povprečnost predmeta samega skoraj izničila – in drugimi, bolj vabljivimi, čudovitimi užitki, pač pa za izbiro med temi užitki in nečim dosti mogočnejšim od njih: usmiljenjem z bolečino.

Ko sem sam sebi obljubil, da bo Albertine še nocoj spet tu, sem s tem opravil najnujnejše in si s to novo vero obvezal rano, ki mi je ostala, ko sem si moral iztrgati iz srca prejšnje verovanje, s katerim sem živel dotlej. A naj je moj samoohranitveni nagon deloval še tako hitro, sem v tisti eni sekundi, ko mi je Françoise govorila, ostal brez pomoči, in čeprav sem zdaj že vedel, da bo Albertine zvečer spet tu, je bolečina, ki sem jo občutil v tistem trenutku, ko sam sebi še

nisem sporočil, da se bo vrnila (v trenutku, ki je sledil besedam: »Gospodična Albertine je zahtevala svoje kovčke, gospodična Albertine je odšla«), je ta bolečina sama od sebe spet oživljala v meni čisto taka, kakršna je bila prej, se pravi, kot da še ne bi vedel za Albertinino skorajšnjo vrnitev. Kajpak, vrniti se bo morala, ampak vrniti se mora sama od sebe. Naj bo tako ali tako, če bi bilo videti, kakor da hočem vplivati nanjo po kakšnem posredniku, kakor da jo prosim, naj se vrne, bi bilo to v nasprotju z mojim ciljem. Prav gotovo nisem več imel moči, da bi se ji odpovedal, kot sem jo imel nekoč pri Gilberte. Celo bolj kot to, da bi Albertine spet videl, pa sem si želel napraviti konec telesni stiski, ki je moje srce, bolehnije kot nekoč, ni moglo več prenašati. In ker sem se že tako navadil shajati brez volje, pa naj je šlo za delo ali za kaj drugega, sem postal še malodušnejši. Ta stiska pa je bila še neprimerljivo hujša zlasti zaradi mnogih razlogov, katerih najpomembnejši morda niti ni bil ta, da z gospo de Guermantes in z Gilberte nikoli nisem užil čutnih slasti, pač pa dejstvo, da ju nisem imel pred očmi vsak dan in ob vsaki uri, ker nisem imel te možnosti in torej tudi ne te potrebe, in je zaradi tega moji ljubezni do njiju manjkala neizmerna sila navade. Mogoče bi se mi zdaj, ko je moje srce, ki ni znalo hoteti in ne radovoljno prenašati trpljenja, videlo le eno samo rešitev, samo to, da se Albertine vrne za vsako ceno, mogoče bi se mi zdaj nasprotna rešitev (prostovoljna odpoved, postopno vdajanje v usodo) zdela kot rešitev iz romana, ki v življenju ni verjetna, če se ne bi bil nekoč, ko je šlo za

Gilberte, že sam odločil prav zanjo. Vedel sem torej, da lahko sprejmeš tudi to drugo rešitev, da jo lahko sprejme eden in isti človek, saj sem jaz sam ostal približno isti. Vendar pa je svojo vlogo odigral čas – čas, ki me je postaral, pa tudi čas, ki mi je dal Albertinino stalno navzočnost, ko sva živela skupaj. A čeprav se ji nisem hotel odpovedati, pa mi je od tistega, kar sem nekoč občutil za Gilberte, le ostal vsaj ponos, da Albertine nočem biti za klavrno igračko, da nočem po posrednikih prosjačiti, naj se vrne – hotel sem, da bi se vrnila, ne da bi bilo videti, kot da si jaz kaj prizadevam. Vstal sem, da ne bi zapravljaj časa, pa me je ustavila bolečina: vstajal sem prvič, odkar je odšla. Vendar sem se moral hitro obleči, da bi šel poizvedovat k Albertininemu hišniku.

Trpljenje, ta podaljšek duševnega udarca, ki te je zadel, teži k spreminjanju oblike; človek upa, da se bo razblinilo, če bo koval načrte in poizvedoval po podatkih; človek hoče, da bi šlo skozi vse svoje neštede preobrazbe, saj je za to treba manj poguma kot za to, da obdržiš trpljenje takšno, kakršno v resnici je; postelja, v katero legaš skupaj s svojo bolečino, se zdi tako ozka, tako trda, tako mrzla. Tako sem torej spet vstal; po sobi sem se gibal z neskončno previdnostjo, obračal sem se tako, da ne bi zagledal Albertininega stola in pianole, na katere pedale je bila polagala svoje zlate copatice, in niti enega od predmetov, ki jih je bila uporabljala in ki so si zdaj menda vsi prizadevali, da bi v tistem posebnem jeziku, katerega so jih naučili moji spomini, dali vsak svoj prevod, neko drugačno različico novice in me še enkrat ob-

vestili o njenem odhodu. Ampak videl sem jih, ne da bi jih gledal: vsa moč me je zapustila, sesedel sem se v enega tistih modrih satenastih naslanjačev, katerih mehki lesk mi je v poltemi sobe, ki je zaradi žarka svetlobe otopela za bolečine, še pred kratkim prebujal sanje, ki sem se jim tedaj vdajal tako strastno, a so bile zdaj tako daleč od mene. O gorje, do te minute nisem nikoli sedel vanj, ne da bi bila tu tudi Albertine! Zato tudi nisem mogel ostati v njem, ampak sem spet vstal; in tako je vsak hip nastopil ta ali oni tistih nešteti, drobnih »jazov«, ki nas sestavljajo, »jaz«, ki še ni vedel za Albertinin odhod in ki mu ga je bilo treba sporočiti; treba je bilo – in to je bilo bridkeje, kakor če bi bili tujci in si za trpljenje ne bi izposojali moje občutljivosti – treba je bilo nesrečo, ki se je zgodila, naznaniti vsem tem bitjem, vsem tem »jazom«, ki zanjo še niso vedeli; zdaj je vsak od njih zapovrstjo moral slišati besede: »Albertine je zahtevala svoje kovčke« (tiste kovčke v obliki krst, ki sem jih videl v Balbecu, ko so jih nakladali poleg materinih), »Albertine je odšla«. Vsakomur od njih sem moral povedati za svojo bridkost, bridkost, ki sploh ni bila kakšen pesimističen sklep, izpeljan kar poljubno iz skupka usodnih okoliščin, pač pa občasno se ponavljajoča, nehotna oživitev nekega svojevrstnega vtisa, ki je prišel od zunaj in ki si ga nisem izbral sam. Nekaterih izmed teh »jazov« že prej dolgo nisem srečal. Na primer (ker se nisem spomnil, da je to dan, ko prihaja brivec) tistega »jaza«, kakršen sem bil, kadar sem si pustil striči lase. Na ta »jaz« sem čisto pozabil, in ko se je prikazal, sem se razjokal, kot se razjočeš

na pogrebu, če pride star služabnik, ki je poznal pokojnico. Potem sem se nenadoma spomnil, da me je že cel teden kdaj pa kdaj zgrabil paničen strah, ki pa si ga nisem hotel priznati. Vendar sem v takih trenutkih razpravljal sam s seboj in si govoril: »Kajne, saj ni treba predvidevati možnosti, da bi kar na lepem odšla. To ne bi imelo smisla. Če bi to domnevo zaupal razumnemu in bistremu človeku (in to bi storil, da bi se pomiril, če mi ljubosumnost ne bi branila take zaupne izpovedi), bi mi ta gotovo rekel: ‚Saj se vam blede. To ni mogoče.‘ (In saj se res nisva niti enkrat sprla.) Človek odide, ker ima za to razlog. In to tudi pove. Da ti pravico, da odgovoriš. Ne odide kar tako. Ne, to je otročarija. To je edina nesmiselna domneva.« In vendar sem sleherni dan, ko sem zjutraj pozvonil in jo našel še zmeraj tu, od olajšanja neznanško globoko vzdihnil. Ko pa mi je Françoise izročila Albertinino pismo, sem bil takoj čisto gotov, da gre prav za tisto stvar, ki ni mogoča, za odhod, ki sem ga nekako zaznal že več dni vnaprej kljub vsem logičnim razlogom, ki bi me morali pomiriti. Skoraj z zadovoljstvom, ker sem sredi svojega obupa tako bistroiden, sem kot morilec, ki ve, da ga ne morejo odkriti, pa ga je vendarle strah, ko pri preiskovalnem sodniku, ki ga je poklical na zaslišanje, na svežnju aktov nenadoma zagleda ime svoje žrtve, sam pri sebi pomislil ...*

Edino moje upanje je bilo, da je Albertine odšla v Touraine k teti, kjer je bila navsezadnje precej pod

* Stavček je v Proustovem rokopisu ostal nedokončan.

nadzorstvom in ne bi mogla početi kdove kaj, dokler je ne bi pripeljal nazaj. Najhuje me je bilo strah tega, da je morda ostala v Parizu ali se odpeljala v Amsterdam ali v Montjouvain, se pravi, da je ušla zato, ker se je hotela spustiti v kakšno ljubezensko pustolovščino, ki se je že pripravljala, ne da bi bil jaz kaj opazil. Ampak ko sem pomislil na Pariz, na Amsterdam, na Montjouvain, se pravi na več krajev, sem v resnici mislil na kraje, ki so bili samo mogoči; ko mi je Albertinina hišnica torej odgovorila, da je odpotovala v Touraine, se mi je to bivališče, ki je bilo prej videti zaželeno, zazdelo najstrašnejše od vseh, ker je bilo pač nekaj stvarnega in ker sem si zdaj prvič, ves izmučen od gotove sedanjosti in negotove prihodnosti, predstavljal Albertine, kako začenja življenje, ki ga hoče živeti ločeno od mojega, mogoče za dolgo, mogoče za zmeraj, življenje, v katerem bo uredničila tisto neznano, kar me je nekoč tako pogosto vznemirjalo, čeprav sem takrat vendar imel srečo, da imam v lasti in da lahko božam to, kar je bilo le njegova zunanjščina: ta mili, nedoumljivi, ujeti obraz. In prav to neznano je predstavljalo najgloblje bistvo moje ljubezni.

Pred Albertininimi vrati sem srečal revno deklico, ki me je gledala s široko odprtimi očmi in je bila videti tako dobra, da sem jo vprašal, ali ne bi šla z menoj domov, kot bi odpeljal s seboj psa, ki bi imel zvest pogled. Videti je bilo, da ji je prav. Doma sem si jo posadil na kolena in jo nekaj časa pestoval, ker pa sem zaradi njene prisotnosti še huje občutil Albertinino odsotnost, mi je kmalu postala neznosna. Dal

sem ji bankovec za petsto frankov, potem pa sem jo prosil, naj gre. In vendar mi je misel, da bi imel pri sebi kakšno drugo dekletce, da ne bi nikoli bil sam, brez pomoči kakšne nedolžne navzočnosti, postala kmalu po tistem edina sanjarija, ki mi je pomagala prenašati predstavo, da Albertine mogoče še nekaj časa ne bo nazaj.

Kar zadeva Albertine samo, je živela v meni le v obliki svojega imena, ki se mi je, razen v nekaj redkih trenutkih oddiha ob prebujanju, brez prestanka zapisovalo v možgane. Če bi mislil na glas, bi ga nenehno ponavljal in moje brbljanje bi bilo tako enolično, tako omejeno, kakor da bi se bil spremenil v ptiča, podobnega tistemu ptiču iz bajke,* katerega klic je venomer ponavljal ime nje, ki jo je ljubil, ko je bil še človek. Tako ime sam pri sebi ponavljaš, in ker ga ne izgovarjaš na glas, se zdi, kakor da bi ga zapisoval vase, kakor da pušča sled v možganih, ki bodo nazadnje kot kakšen zid, po katerem je kdo čečkal za zabavo, čez in čez prekriti s tisočkrat izpisanim imenom tiste, ki jo ljubiš. Dokler si srečen, ga v mislih pišeš kar naprej, in ko si nesrečen, ga pišeš še pridneje. In ko si tako ponavljaš ime, ki ti ne pove prav nič več od tistega, kar že veš, čutiš potrebo, ki se venomer obnavlja, a te sčasoma začne utrujati. Na telesno slast se v tem trenutku niti nisem spomnil; v duhu niti nisem videl podobe tiste Albertine, ki je vendar bila vzrok tolikšne pretresenosti vsega mojega

* Verjetno namig na bajko o Alkioni in Keiksu, ki jo je med drugimi obdelal tudi Ovid v enajsti knjigi svojih *Metamorfoz*.

bitja, njenega telesa nisem zaznaval, in če bi že hotel izločiti misel, povezano z mojim trpljenjem – saj neka misel vendarle zmeraj obstaja – bi bila to izmenoma po eni strani negotovost o razpoloženju, v katerem je odšla, pa naj se je že nameravala vrniti ali ne, po drugi pa način, kako bi jo pripeljal spet domov. Mogoče je v tem, kako neznaten prostor zavzema v naši bridkosti ženska, s katero bridkost povezujemo, neka resnica in nekakšen simboličen pomen. Saj njena osebnost sama v tem ne pomeni kaj dosti; skoraj vsa pomembnost je v razvoju čustev in bridkosti, ki nam jih je to ali ono naključje nekoč prebudilo v zvezi z njo in ki jih je navada potem pripela nanjo. Dober dokaz (še boljši od dolgčasa, ki nas obhaja, kadar smo srečni) je v tem, kako nam bo to, ali tisto osebo vidimo ali ne, ali nas ona ceni ali ne, ali nam je ali nam ni na voljo, kako nam bo vse to kaj malo mar, kadar bi si morali ta vprašanja (tako jalova, da si jih niti ne bomo več zastavljali) zastavljati le z ozirom na osebo samo, ker bo ves splet čustev in bridkosti okrog nje že pozabljen – pozabljen vsaj v zvezi z njo, zakaj medtem bi se bil prav lahko razvil znova, vendar prenesen na neko drugo žensko. Pred tem, ko je bil povezan še z njo, smo bili prepričani, da je naša sreča odvisna samo od dokončanja naše stiske. Naša podzavest je bila tedaj torej jasnovidnejša od nas samih, ko je tako zmanjšala podobo ljubljene ženske, podobo, ki smo jo morda celo pozabili, ki smo jo morda poznali bolj slabo in smo zato menili, da ni kaj posebnega, ko smo bili sredi tiste strašne drame, kjer je bilo od tega, ali jo bomo spet našli, da nam ne

bo treba več nanjo čakati, lahko odvisno celo naše življenje samo. Neskončno majhna razsežnost te ženske podobe, logična in nujna posledica načina, kako se razvija ljubezen, jasna alegorija subjektivne narave te ljubezni.

Namen, s katerim je odšla, je bil najbrž podoben namenom narodov, ki za uvod v dejavnost svoje diplomacije prirejajo vojaške demonstracije. Odšla je najbrž samo zato, da bi dobila od mene boljše pogoje, več svobode, več razkošja. V tem primeru bi od naju dveh zmagal jaz, če bi le imel toliko moči, da bi čakal, da bi počakal na trenutek, ko bo uvidela, da ne bo dosegla ničesar, in se bo vrnila sama od sebe. Ampak če se pri kartah ali v vojni, kjer je pomembno samo to, da zmagaš, lahko upreš blefiranju, pa pogoji nikakor niso isti, če jih postavljata ljubezen in ljubosumnost, da trpljenja niti ne omenjamo. Če bi zaradi čakanja, zaradi vztrajanja pustil, da ostane Albertine več dni, mogoče celo več tednov daleč od mene, bi uničil to, kar je bilo moj cilj že več kot eno leto: da je ne bi pustil niti eno samo uro proste. Če bi ji dal čas in možnost, da me po mili volji vara, bi postali vsi moji previdnostni ukrepi jalovi; in tudi če bi se nazadnje vdala, ne bi mogel več pozabiti časa, ko je bila sama, in celo če bi na koncu zmagal, bi bil v preteklosti, torej nepopravljivo, vendarle poraženec jaz.

Kar se tiče načina, kako bi pripeljal Albertine spet k sebi domov, bi bilo toliko več upanja na uspeh, kolikor verjetnejša bi se zdela domneva, da je odšla samo zato, ker je upala, da jo bom poklical nazaj pod ugodnejšimi pogoji. Za ljudi, ki niso verjeli v Alber-

tinino iskrenost, za Françoise na primer prav gotovo, je bila ta domneva vsekakor najverjetnejša. Ampak moj razum, ki se mu je že prej, še preden sem kaj izvedel, zdelo, da si nekaterih trenutkov njene slabe volje ali določenega vedenja ni mogoče razložiti drugače kot s tem, da že načrtuje dokončen odhod, pa zdaj, ko je res odšla, kar ni mogel verjeti, da naj bi bilo to le pretvarjanje. Pravim moj razum, ne pa jaz. Domneva o pretvarjanju mi je poslala toliko potrebnejša, kolikor manj je bila verjetna, pridobila je toliko moči, kolikor je izgubila verjetnosti. Kadar se človek znajde na robu prepada in se mu zdi, da ga je Bog zapustil, brez vseh pomislekov pričakuje od njega čudež. Priznam, da sem bil v vsem tem nadvse nedejaven, čeprav tudi nadvse razžaloščen detektiv. Ampak Albertinin beg mi ni vrnil sposobnosti, ki mi jih je vzela navada, da sem njeno nadzorovanje prepuščal drugim ljudem. Mislil sem samo na eno: kako bi iskanje naprtil komu drugemu. Ta drugi je bil Saint-Loup, ki je privolil. Ko sem tesnobno skrb tolikernih dni preložil na drugega, sem si, prepričan o uspehu, že mencial roke, ki so postale nenadoma spet suhe kot nekoč, brez tistega znoja, s katerim jih je ovlažila Françoise, ko mi je rekla: »Gospodična Albertine je odšla.«

Saj še pomnimo, da sem tedaj, ko sem se odločil, da bom živel z Albertine in se z njo celo oženil, storil to zato, da bi jo nadziral, da bi vedel, kaj počenja, da bi ji preprečil povzemanje starih navad z gospodično Vinteuilovo. To je bilo takrat, ko se mi je ob tistem njenem odkritju v Balbecu paralo srce, ker

mi je o stvari, ki si je ne bi bil drznil zamisliti niti v najstrašnejših domnevah, govorila kot o nečem čisto naravnem, in ko se mi je, čeprav hujše bridkosti še nisem doživel, vendarle posrečilo hliniti, da se zdi to tudi meni čisto naravno. (Res je presenetljivo, kako ljubosumnosti, ki se vendar brez prestanka ukvarja z drobnimi zmotnimi domnevami, zmanjka domišljije, kadar bi morala odkriti kaj resničnega.) Ta ljubezen, ki se je rodila predvsem iz potrebe, da bi Albertine preprečil delati zlo, ta ljubezen je tudi pozneje ohranila v sebi sled svojega izvora. Biti z njo mi ni pomenilo kaj dosti, če sem le temu večno bežečemu bitju lahko preprečil, da bi se potikalo kjerkoli naokrog. Da bi ji to preprečil, sem se zanašal na oči in na družbo ljudi, ki so jo spremljali, in če so mi le zvečer podali količkaj lepo in dovolj pomirljivo sporočilce, so se moje skrbi razblinile v dobro voljo.

Ker sem sam sebi zatrdil, da bo Albertine že nocoj spet pri meni doma, pa če moram za to storiti kakoli, sem s tem začasno odgodil bridkost, ki mi jo je povzročila Françoise, ko mi je povedala, da je Albertine odšla (zakaj tedaj je moj osupli duh za hip pomislil, da je odšla za zmerom). Ko pa se je prvotna bolečina po kratkem premoru sama od sebe, z zagonom svojega neodvisnega življenja spet vrnila, je bila še zmerom enako strašna, ker je izvirala iz časa pred tolažilno obljubo, ki sem si jo dal, obljubo, da bom pripeljal Albertine še nocoj spet nazaj. Moja bolečina ni vedela za te moje besede, ki bi jo pomirile. Da bi mogel uporabiti sredstva, s katerimi bi izpeljal to vrnitev, sem bil še enkrat – pa ne, ker bi mi tako pre-

tvarjanje kdajkoli prineslo kaj dosti uspeha, temveč zato, ker sem se tako pač vedel že ves čas, odkar sem Albertine ljubil – obsojen na to, da se delam, kakor da je ne ljubim, kakor da ne trpim, ker je odšla, obsojen na to, da ji še kar naprej lažem. Pri sredstvih, s katerimi naj bi jo pripeljal nazaj, bi bil lahko toliko odločnejši, kolikor bolj bi se zdelo, da sem se ji sam že odpovedal. Nameraval sem ji napisati poslovilno pismo, v katerem bi njen odhod sprejel kot nekaj dokončnega, medtem pa bi poslal Saint-Loupa h gospe Bontempsovi, da bi, kakor da jaz za to ne vem, pritisnil nanjo z najbrezobzirnejšo silo in zahteval, naj se Albertine pri priči vrne. Seveda sem že pri Gilberte izkusil, kako nevarna so pisma, v katerih ravnodušnost sprva samo hliniš, ker postaneš sčasoma res ravnodušen. In ta izkušnja bi me morala odvrniti od tega, da bi pisal Albertine pisma enake vrste, kot sem jih pisal nekoč Gilberte. Ampak to, čemur pravimo izkušnja, je le odkritje neke poteze našega značaja, ki se nam je nekoč razodela in ki se seveda ponovno prikazuje, in sicer toliko izraziteje, ker smo si jo osvetlili že nekoč prej, tako da spontani nagib, ki nas je vodil prvokrat, dobi okrepitev in spodbudo od vseh naših spominov. Vedenjski plagiat, ki se mu posameznik najteže ogne (to pa velja celo za narode, ki vztrajajo v svojih napakah in jih še povečujejo), je plagiat samega sebe.

Pri priči sem poslal po Saint-Loupa, ki je bil, kot sem vedel, v Parizu in ki je, hiter in učinkovit kot nekoč v Doncièresu, v hipu pritekel in privolil, da takoj odpotuje v Touraine. Predlagal sem mu naslednji načrt: odpelje naj se v Châtellerault, si pusti tam pokazati

hišo gospe Bontempsove, potem pa naj počaka, da bo šla Albertine ven, ker bi ga lahko prepoznala. »Tole dekle, o katerem mi govoriš, me torej pozna?« mi je rekel. Odgovoril sem mu, da tega ne verjamem. Ob načrtovanju tega posredovanja me je prevzela neskončna radost. Vendar pa je bilo v popolnem navzkrižju s tistim, kar sem si obljubil v začetku: stvar sem namreč hotel izpeljati na tak način, da ne bi bilo videti, kakor da koga pošiljam po Albertine; to pa bi bilo neizogibno videti prav tako. Vendar pa je imel načrt v primerjavi s tistim, kar »bi bilo treba storiti«, neprecenljivo prednost: omogočil mi je, da si zamišljam, kako bo nekdo, ki ga pošiljam jaz, videl Albertine in jo bo gotovo pripeljal nazaj. In če bi znal že spočetka jasno videti v svojem srcu, bi lahko predvidel, da bo prav ta rešitev, ki se je skrivala v senci in se mi je tedaj zdela slaba, prevladala nad rešitvami potrpežljivega čakanja, in uvidel bi, da se bom zaradi pomanjkanja volje odločil prav zanjo. Ker je bil Saint-Loup videti že malce začuden, da je celo zimo živelo pri meni neko dekle, ne da bi mu jaz kaj povedal, in ker mi je po drugi strani pogosto omenjal tisto dekle v Balbecu, jaz pa mu nisem nikoli odgovoril: »Saj živi tu pri meni,« bi bil lahko užaljen, da mu tako malo zaupam. No, mogoče mu bo gospa Bontempsova res omenila Balbec. Vendar sem preveč nestrpno čakal, da bi že odšel in da bi se spet vrnil, in torej nisem mogel misliti na mogoče posledice tega potovanja. Kar pa zadeva vprašanje, ali bo Albertine prepoznal (ko sta se srečala v Doncièresu, se je sicer dosledno ogibal tega, da bi jo gledal), se je ta po splo-

šnem mnenju tako spremenila in zredila, da to ni bilo kaj dosti verjetno. Vprašal me je, ali imam kakšno njeno sliko. Najprej sem odgovoril, da je nimam, da ne bi po moji fotografiji, ki je bila posneta približno v času balbeških počitnic, Albertine prepoznal, čeprav jo je videl le mimogrede v vlaku. Pomislil pa sem, da bo na zadnji sliki že tako drugačna od balbeške Albertine, kot je zdaj živa Albertine, in da je na fotografiji ne bo prepoznal, kot je ne bi prepoznal v stvarnosti. Medtem ko sem mu jo iskal, me je nežno božal po čelu, kakor da bi me rad potolažil. Ganjen sem bil, ko sem videl, kako hudo mu je, ko sluti, da trpim. Najprej vse tisto, kar je doživljal takrat, ko se je ločil od Rachel – čeprav je bilo to že pred časom – še ni bilo tako daleč, da ne bi imel sočutja in nekega posebnega usmiljenja s te vrste trpljenjem, kot se čuti človek bližjega nekemu, ki ima isto bolezen kot on. Razen tega pa me je imel tako rad, da mu je bila misel na moje trpljenje neznosna. Zato mu je ženska, ki je bila vzrok tega trpljenja, vzbujala nekakšno mešanicco mržnje in občudovanja. Domišljal si je, da sem tako nadpovprečen človek, da bi moralo biti bitje, kateremu bi se predal, nekaj popolnoma izrednega. Seveda sem mislil, da se mu bo Albertine na sliki zdela čedna, ker pa si le nisem domišljjal, da bo napravila nanj tolikšen vtis, kot ga je Helena na trojanske starce, sem med iskanjem skromno pripomnil: »Oh, veš, ne delaj si iluzij, predvsem je slika slaba, pa tudi ona ni kaj posebno čudovitega, ni kakšna lepotica, je pa zelo ljubka.« – »Oh, le kaj govoriš, saj mora biti očarljiva!« je vzkliknil z nekakšnim nedolžnim in iskrenim

navdušenjem, ko si je poskušal predstavljati bitje, ki me je lahko pahnilo v tolikšen obup in takšno razburjenje. »Zamerim ji, da te muči, ampak saj je bilo pričakovati, da je bitju, kakršno si ti, ki si skoz in skoz umetnik in ki s tolikšno ljubeznijo goriš za lepoto, kjerkoli jo vidiš, da je takemu bitju že vnaprej namenjeno hujše trpljenje kot drugim, kadar sreča tako lepoto utelešeno v ženski.« Končno sem fotografijo našel. »Prav gotovo je čudovita,« je še naprej govoril Robert, ki ni videl, da mu fotografijo že ponujam. Nenadoma jo je zagledal in jo za hip podržal v rokah. Njegov obraz je izražal tolikšno osuplost, da je bil videti kar bedast. »Tak tole je dekle, ki ga ljubiš?« mi je končno rekel s takim glasom, da sem videl, kako se boji, da bi me užalil, če bi se preveč čudil. Izrekel ni nobene opazke, napravil je tak razumen, previden in po sili razmer nekoliko zaničljiv obraz, kakršnega kažeš bolniku – tudi če je bil dotlej pomemben človek in tvoj prijatelj – ki pa zdaj ni več nič takega, ker je brezupno zblaznel in ti govori o nebeškem bitju, ki se mu je prikazalo in ki ga še zmerom vidi tam, kjer ti, človek zdravega duha, vidiš samo pernico. Takoj sem razumel, zakaj se je Robert začudil, in tudi to, da je njegovo začudenje enako tistemu, ki je obšlo mene ob pogledu na njegovo ljubico; edini razloček je bil ta, da sem jaz odkril v njej žensko, ki sem jo že poznal, medtem ko je on mislil, da Albertine še nikoli ni videl. Ampak razloček med tem, kako sva eden in drugi videla eno in isto osebo, je bil prav gotovo enako velik. Tisti čas, ko sem v Balbecu prav po malem začel vidnim občutkom ob gledanju Albertine